

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВОЛОНТЕРІВ В АДАПТИВНОМУ СПОРТІ

Олена Степанюк, Ірина Когут

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. У статті проведено системний аналіз сучасних наукових і методичних джерел, присвячених організації та реалізації навчально-методичного забезпечення підготовки волонтерів у спортивній сфері, зокрема в адаптивному спорті. Узагальнено вітчизняний і зарубіжний досвід підготовки волонтерів, визначено ключові підходи, принципи та інноваційні методи організації навчального процесу.

Мета: наукове обґрунтування структури, змісту й інноваційних підходів до навчально-методичного забезпечення волонтерської діяльності в адаптивному спорті для підвищення її якості та результативності.

Методи: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння та зіставлення, експертне оцінювання, методи математичної статистики.

Результати: здійснено порівняльний огляд вітчизняного й зарубіжного досвіду формування програм підготовки волонтерів, визначено їхні переваги та недоліки. На основі отриманих даних розроблено структуру та зміст програми підготовки волонтерів для адаптивного спорту. Програму апробовано шляхом експертного оцінювання, результати якого підтвердили її практичну значущість, актуальність та ефективність для реалізації в освітній і спортивно-волонтерській діяльності.

Висновки. Узагальнено напрацювання щодо методичного забезпечення волонтерської діяльності в Україні. Досліджено міжнародні напрацювання щодо навчально-методичного забезпечення підготовки волонтерів для спорту. Розроблено програму факультативного курсу «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті» та підтверджено її ефективність.

Ключові слова: волонтерство, адаптивний спорт, навчально-методичне забезпечення, підготовка волонтерів, програма, навчання.

Olena Stepaniuk, Iryna Kohut

THE STRUCTURE AND CONTENT OF EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL PROVISION FOR VOLUNTEER TRAINING IN ADAPTIVE SPORT

Abstract. The article provides a systematic analysis of contemporary scientific and methodological sources devoted to the organization and implementation of educational and methodological support for the training of volunteers in the field of sports, particularly in adaptive sports. It summarizes domestic and foreign experience in training volunteers and identifies key approaches, principles, and innovative methods for organizing the educational process.

Objective: scientific justification of the structure, content, and innovative approaches to the educational and methodological support of volunteer activities in adaptive sports in order to improve their quality and effectiveness.

Methods: analysis, synthesis, generalization, comparison and contrast, expert evaluation, methods of mathematical statistics. **Results:** a comparative review of domestic and foreign experience in the formation of volunteer training programs was carried out, and their advantages and disadvantages were identified. Based on the data obtained, the structure and content of the volunteer training program for adaptive sports were developed. The program was tested through expert evaluation, the results of which confirmed its practical significance, relevance, and effectiveness for implementation in educational and sports volunteer activities.

Conclusions. The methodological foundations of volunteer activity in Ukraine have been summarised. International practices on the educational and methodological support of volunteer training in sport have been examined. An elective course programme entitled "Discover the World of Volunteering in Adaptive Sport" has been developed and its effectiveness has been confirmed.

Keywords: volunteering, adaptive sports, educational and methodological support, volunteer training, program, training.

Степанюк О., Когут І. Структура та зміст навчально-методичного забезпечення підготовки волонтерів в адаптивному спорті. *Sport Science Spectrum*. 2025; 3: 80–88
DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-3-12>

Stepaniuk O., Kohut I. The structure and content of educational and methodological provision for volunteer training in adaptive sport. *Sport Science Spectrum*. 2025; 3: 80–88
DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-3-12>

Вступ. Волонтерська діяльність у спортивній сфері набуває все більшої значущості як у світі, так і в Україні. Волонтери відіграють ключову роль у забезпеченні проведення спортивних заходів, організації тренувального процесу, підтримці спортсменів з інвалідністю та формуванні інклюзивного середовища. Ефективна підготовка волонтерів потребує системного навчально-методичного забезпечення, яке поєднує теоретичну базу, практичні навички, соціально-гуманістичні цінності та компетентності у сфері організації та управління волонтерською діяльністю.

Аналіз сучасних наукових досліджень [2; 5; 6; 17] свідчить про наявність значного обсягу методичних розробок щодо підготовки волонтерів у спортивній сфері, однак більшість із них орієнтовані на загальні аспекти волонтерства та не враховують специфіку адаптивного спорту, потреби людей з інвалідністю, психологічні й організаційні особливості роботи волонтерів. У зв'язку із цим актуальними є розробка та впровадження системного навчально-методичного забезпечення підготовки волонтерів для адаптивного спорту, що враховує міжнародні стандарти, сучасні методики навчання та специфіку роботи з різними групами спортсменів. Таке забезпечення дає змогу не лише підвищити ефективність волонтерської діяльності, а й формувати компетентних фахівців, здатних здійснювати соціально значущу й інклюзивну роботу в спортивній сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукова робота виконана на кафедрі професійного, неолімпійського й адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021–2025 рр. за темою 1.4 «Теоретико-методологічні засади розвитку професійного, неолімпійського та адаптивного спорту в Україні в умовах реформування сфери

фізичної культури і спорту» (номер державної реєстрації 0121U108294) та темою «Науково-методичне забезпечення як інструмент імплементації інклюзивної фізкультурно-спортивної діяльності ветеранів війни і членів їх сімей» (номер державної реєстрації 0125U002028).

Мета дослідження – наукове обґрунтування структури, змісту й інноваційних підходів до навчально-методичного забезпечення волонтерської діяльності в адаптивному спорті для підвищення її якості та результативності.

Методи: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння та зіставлення, експертне оцінювання, методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналіз сучасних наукових і методичних джерел, присвячених проблематиці навчально-методичного забезпечення підготовки волонтерів у спортивній сфері, зокрема в адаптивному спорті, засвідчує наявність різноманітних підходів до організації такої діяльності як в Україні, так і за кордоном. Виявлено, що зарубіжні дослідження акцентують увагу на формуванні компетентностей волонтера, адаптації програм до специфіки спортивних заходів і впровадженні інноваційних методів навчання, тоді як вітчизняні розробки переважно концентруються на організаційних аспектах і мотивації волонтерів. На основі аналізу вітчизняних методичних джерел визначено основні напрями навчально-методичного забезпечення волонтерської діяльності в Україні (табл. 1).

У межах дослідження проаналізовано також тренінги з підготовки волонтерів для спорту, які є невід'ємною частиною формування навчально-методичного забезпечення з підготовки волонтерів (табл. 2).

Дослідження сучасного навчально-методичного забезпечення для підготовки волонтерів дало змогу виявити низку ключових напрацювань, що використовуються в різних країнах. Вони спрямовані на підвищення ефективності

Таблиця 1 – Характеристика напрацювань щодо методичного забезпечення волонтерської діяльності в Україні

Назва методичної розробки, рік	Автори	Характеристика
Менеджмент волонтерських програм: посібник для підготовки менеджерів волонтерських програм, 2020 р.	Журавель Т., Лях Т., Колосюк В., Пуха К., Янковець В.	Висвітлено такі питання: – історичні аспекти волонтерської діяльності; – організаційні питання створення волонтерських програм; – планування, відбір, підготовка, супровід волонтерів; – мотивація волонтерів (на основі теорії мотивації Абрахама Маслоу розроблено та запропоновано методи мотивації волонтерів)
Посібник по роботі з волонтерами, 2021 р.	Бондаренко А., Вдовцов Ю.	Розкрито: – роль і значення церкви в розвитку волонтерської діяльності; – визначення понять «волонтер», «волонтерська діяльність»; – цикл волонтерського менеджменту; – каталог практик волонтерських програм України
Навчальний посібник «Волонтерство в соціальній роботі», 2008 р.	Калениченко Р.	Встановлено: – становлення та розвиток волонтерства в Україні і за кордоном; – особливості діяльності волонтерських організацій у провідних країнах світу й участі вітчизняних волонтерів у різноманітних соціально-педагогічних акціях; – організації підготовки та підвищення мотивації волонтерів до роботи

Продовження таблиці 1

Назва методичної розробки, рік	Автори	Характеристика
Програма підготовки спортивних волонтерів, 2018 р.	Петренко І.	Сформульовано: – теоретичні основи волонтерської діяльності; – специфіку діяльності волонтерів у сфері фізичної культури і спорту; – питання волонтерського менеджменту; – роль і значення волонтерства в організації та проведенні фізкультурно-оздоровчих заходів і спортивних змагань; – блок особистісного розвитку спортивних волонтерів; – правові основи волонтерської діяльності; – питання організаційних основ підготовки та проведення спортивних змагань і командування у волонтерській діяльності

Таблиця 2 – Характеристика тренінгів з підготовки та навчання волонтерів для спорту

Назва методичної розробки, рік	Організація	Характеристика
Всеукраїнський тренінг підготовки представників організацій, що залучають до своєї діяльності волонтерів, 2023 р.	Міністерство молоді і спорту України	Обмін досвідом і посилення спроможності організацій, що залучають до своєї діяльності волонтерів, і підвищення рівня культури волонтерства серед молоді в умовах війни
Тренінг з основ волонтерської діяльності «Добро дій, добро твори, до людей з добром іди», 2023 р.	Онлайн-платформа «На УРОК»	Обговорення шляхів організації роботи волонтерських загонів у кожній школі й визначення алгоритму цієї роботи; мотивація дітей до партнерства, сприяння усвідомленню учнями пріоритетних цінностей, необхідних для самостійного життя, формування позитивної самооцінки, розвитку емпатії, навичок прийняття відповідальних рішень, групової роботи, умінь переконувати і створювати мотивації для інших
«Підготовка до волонтерської діяльності», 2023 р.	Міністерство освіти та науки України	Мета: проінформувати учасників про сутність та особливості волонтерської діяльності. Завдання тренінгу: розглянути генезу розвитку волонтерського руху; ознайомитися з підходами до класифікації волонтерських груп; проаналізувати мотивацію до здійснення волонтерської діяльності
Training for club and association volunteers, 2023 р.	Sports Community	Тренінги та семінари, спрямовані на розширення можливостей волонтерів громадських спортивних клубів і асоціацій для успішного виконання своїх ролей. Розкрито основи фандрейзингу спортивних клубів. Створення успішних грантових заявок. Розробка комунікаційної стратегії спортивних клубів. Залучення й утримання гравців і учасників

роботи волонтерів, забезпечення високих стандартів якості організації спортивних заходів і формування професійних компетентностей. (табл. 3).

Аналіз змісту сучасних методичних розробок дає змогу виокремити їх **переваги**:

- існуючі методичні посібники та тренінгові програми забезпечують волонтерів теоретичною базою та практичними навичками, необхідними для успішної діяльності;
- у міжнародних програмах, як-от *Volunteer Toolkit* чи *EUSA Volunteer Programme*, увага приділяється деталізації ролей волонтерів під час великих спортивних заходів, що сприяє їхній підготовці до виконання конкретних завдань і високій ефективності волонтерів;
- створення інклюзивних умов під час проведення тренінгів: наприклад, *Handbook for Volunteer Sports*

Ambassadors демонструють високий рівень врахування потреб різних груп населення, зокрема людей з інвалідністю.

Недоліками наявних навчально-методичних розробок є:

- більшість вітчизняних програм недостатньо враховують можливості цифрових інструментів для дистанційного навчання, що є особливо актуальним у сучасних умовах;
- деякі програми в Україні не враховують спеціалізації волонтерів за різними напрямками спорту, що знижує ефективність їхньої роботи на масштабних подіях;
- у більшості національних програм відсутні модулі, спрямовані на формування психологічної стійкості волонтерів, навичок вирішення конфліктів і роботи у стресових умовах;

Таблиця 3 – Міжнародні напрацювання щодо навчально-методичного забезпечення підготовки волонтерів для спорту

Назва методичної розробки, рік	Автори, організація	Характеристика
Sports volunteer training programme, 2025 p.	Erasmus + Sport	Представлено: – загальні відомості про підготовку волонтерів; – програму навчання волонтерів (категорії, завдання та напрями роботи волонтерів); – обов'язки, права волонтерів і правила безпеки під час волонтерської діяльності
EUSA Volunteer Programme, 2024 p.	EUSA	Висвітлено: – підготовку волонтерів до окремих заходів і змагань; – посилення на реєстраційні форми для волонтерів спортивних заходів
Volunteer Training, 2024 p.	Міжнародна організація спеціальних олімпіад	На офіційному сайті Міжнародної організації спеціальних олімпіад представлено довідник і документи для волонтерів щодо створення робочих місць волонтерів, навчання тренерів-волонтерів, а також правила та кодекс поведінки волонтера
Sports Volunteering Training Manual, 2024 p.	Erasmus + Sport	Висвітлюються питання важливості волонтерства в суспільстві, правові аспекти волонтерства, мотивація волонтерів, переваги для організацій, які залучають волонтерів, покрокові етапи планування успішного заходу з волонтерами
Sport-Specific Volunteer (SSV) Program, 2024 p.	The Games Organizing Committee	Розкриті питання підготовки волонтерів до окремих змагань із метою забезпечення SSV своєчасною та точною інформацією щодо їхніх ролей та обов'язків
Training 4 volunteers, 2012 p.	Дірк Штайнбах, Матіас Гетт і Габріеле Фрейтаг	Запропоновано проєкт Training 4 volunteers, де представлено політику ЄС щодо спорту та волонтерства; розвиток людських ресурсів для волонтерів; концепцію навчання волонтерів; ролі й обов'язки волонтерів; характеристику діяльності спортивних клубів у Європі; роздуми Європейського паралімпійського комітету щодо волонтерської діяльності
Handbook for Volunteer sports Ambassadors, 2023 p.	Rijeka sports association for persons with disabilities	Посібник для волонтерів та координаторів волонтерства й осіб, які зацікавлені в розвитку волонтерства у своїх організаціях. У посібнику розкрито питання волонтерства та суспільства, мотивації волонтерів. Інклюзивне волонтерство з людьми з інвалідністю. Координація і планування волонтерської діяльності

– лише частина програм акцентує увагу на адаптивному спорті та роботі з людьми з інвалідністю, тоді як це має стати одним із ключових напрямів підготовки;

– багато методичних матеріалів застарівають через швидкі зміни в суспільстві, зокрема у волонтерській та спортивній сферах.

Отже, аналіз методичного забезпечення з питань підготовки волонтерів у світі та Україні свідчить про наявність розвиненої методичної бази (інформаційні та навчальні портали, посібники, довідники, методичні рекомендації тощо). Однак аналіз цих документів показав, що напрацювання стосуються переважно волонтерської діяльності в спорті загалом, де розкрито окремі питання з підготовки волонтерів до змагань і спортивних заходів.

У зв'язку із цим актуальним питанням постає удосконалення та створення навчально-методичного забезпечення

з підготовки волонтерів для адаптивного спорту в Україні з урахуванням кращих міжнародних практик. Важливо активніше інтегрувати міжнародний досвід у національні програми підготовки волонтерів. Наприклад, це використання моделей навчання, запропонованих програмами *Erasmus + Sport* або *Міжнародною організацією спеціальних олімпіад*, а саме створення умов для дистанційного навчання волонтерів, які міститимуть відеоуроки, інтерактивні завдання та симуляції реальних ситуацій; включення до програм спеціалізованих модулів для роботи та взаємодії із людьми з інвалідністю, розвитку емпатії та формування навичок роботи в команді; включення тем, спрямованих на формування психологічної стійкості волонтерів, навичок управління стресом і вирішення конфліктів; створення умов для підвищення значущості волонтерської діяльності, адже аналіз міжнародного досвіду свідчить, що за допомогою волонтерства можна покращити свої

перспективи працевлаштування після закінчення коледжу / університету та побудувати кар'єру.

Для активізації роботи в цьому напрямі розроблено навчально-методичне забезпечення з підготовки волонтерів для адаптивного спорту. Керуючись міжнародним досвідом упровадження результатів отриманих досліджень, ми зупинилися на розробці факультативного курсу. Факультативний курс, призначений для побудови індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти за конкретним напрямом професійної діяльності, дає можливість поглибити й розширити знання з певного предмета, теми або питання відповідно до їх бажань та інтересів.

У процесі досліджень розроблено програму факультативного курсу, що дасть змогу різним закладам вищої освіти з урахуванням своїх можливостей і запитів забезпечити впровадження програми в умовах використання потужностей або формальної освіти (як навчальна дисципліна або окремі модулі в межах наявних дисциплін), або неформальної – у закладах освіти або спортивних організаціях (курси підвищення кваліфікації, сертифікатна програма, окремий навчальний курс на різних освітніх платформах тощо).

Розроблена програма факультативного курсу «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті» спрямована на розкриття ключових аспектів організації волонтерської діяльності в адаптивному спорті, формування у здобувачів освіти компетентностей, необхідних для розуміння важливості розвитку та поширення волонтерської діяльності в адаптивному спорті, а також умінь враховувати соціально-гуманістичні, організаційно-управлінські, правові та політичні аспекти в професійній діяльності.

Ця програма розроблена з метою формування у здобувачів освіти розуміння значущості волонтерської діяльності в адаптивному спорті для соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, розвитку гуманістично орієнтованого суспільства та збільшення кількості кваліфікованих фахівців для роботи зі спортсменами різних нозологій.

Завданнями курсу є формування необхідних знань, умінь і практичних навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, соціально-гуманістичних цінностей, що визначають здатність успішно здійснювати професійну діяльність у різних напрямках адаптивного спорту, в тому числі на волонтерських засадах.

Програма розроблена на засадах компетентнісного підходу і слугує формуванню у слухачів необхідних знань, отриманню досвіду, спираючись на загальнолюдські цінності.

За результатами навчання слухачі повинні навчитись демонструвати знання щодо: характеристики дефініцій, що пов'язані з волонтерською діяльністю в спорті; змісту та ролі волонтерської діяльності в спорті; соціального значення волонтерської діяльності в спорті для інтегрування в освітнє, наукове та професійне середовище; організаційно-управлінських засад розвитку волонтерської діяльності в спорті; характеристики психологічного портрету волонтерів в адаптивному спорті; напрямів діяльності та функціональних обов'язків волонтерів в адаптивному спорті; типів проблемної поведінки дітей з інвалідністю; етики поведінки волонтерів зі спортсменами з інвалідністю;

Водночас слухачі отримають досвід, як застосовувати термінологічний апарат та отримані знання в освітній, науковій і професійній діяльності; аналізувати сучасний стан, тенденції становлення й розвитку волонтерської діяльності в Україні та світі; популяризувати та поширювати принципи інклюзивності, рівності, взаємоповаги в професійному середовищі; надавати першу медичну допомогу під час тренувальних і змагальних занять; створювати й організовувати ефективні комунікації під час волонтерської діяльності; використовувати сучасні інформаційні технології в освітній, науковій і професійній діяльності.

Крім того, слухачі опанують навички: комунікативні (уміння слухати та підтримувати бесіду; домовлятися з іншими, аргументувати); здатність працювати в команді; планування та структурування (особливостей розвитку волонтерської діяльності в адаптивному спорті); самоорганізації (пунктуальність, дотримання дедлайнів, управління часом (тайм-менеджмент); ефективного мислення (критичне мислення, пошук і аналіз інформації, креативне мислення).

Водночас будуть закладені підвалини для формування слухачами низки цінностей: саморозвиток; турбота про фізичне та психічне здоров'я; соціальна активність; оптимізм; толерантність; працьовитість; наполегливість; дружелюбність; емпатичність; відчуття приналежності до певної спільноти тощо.

Знання, досвід, навички та цінності, отримані під час вивчення цього курсу, використовуватимуться надалі в освітній, науковій, професійній і громадській діяльності.

Загальна кількість годин – 90, із них 30 годин аудиторної та 60 годин самостійної роботи.

Курс складається із чотирьох тем, що містять теоретичні та практичні частини (групова й індивідуальна робота над завданнями), а також час на виконання самостійної роботи. Підсумковий контроль проводитиметься у форматі тестування.

Формат курсу передбачає інтерактивні заняття, які проходитимуть у форматі воркшопу, що сприятиме високій інтенсивності групової взаємодії, активності та самостійності учасників. Структура програми представлена в таблиці 4.

Як зазначалося вище, зміст програми має теоретичну та практичну частини. Теоретична частина передбачає проведення лекційних занять. Практична частина складається з інтерактивних занять, воркшопів, де відбуватиметься закріплення знань на практиці шляхом участі слухачів як волонтерів під час організації та проведення змагань і заходів адаптивного спорту або помічників тренера під час тренувального чи змагального процесу спортсменів з інвалідністю, а також долучення до управлінських завдань спортивних організацій з адаптивного спорту.

Завдяки програмі слухачі отримують знання щодо специфіки волонтерської діяльності в спорті у світі та Україні, масштабів і характеристики волонтерської діяльності в адаптивному спорті, сучасних тенденцій розвитку волонтерської діяльності у спорті та нормативно-правових засад волонтерства. Ознайомлюються зі складовими циклу волонтерського менеджменту (планування роботи, залучення, відбір, адаптація, мотивація волонтерів, їх супровід та підтримка, оцінка та визнання, залучення

Таблиця 4 – Структура програми факультативного курсу «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті»

№ з/п	Тема	Вид роботи			Кількість годин
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	
1	Волонтерська діяльність у спорті	2	6	8	16
2	Волонтерський менеджмент у спорті	2	6	16	24
3	Соціально-гуманістичне значення волонтерської діяльності в адаптивному спорті	2	2	16	22
4	Сутність волонтерської діяльності в адаптивному спорті	2	6	20	28
Підсумковий контроль					2
Усього		8	20	60	90

до спільноти) та чинників, що спонукають долучитися до волонтерської діяльності представників різних груп населення. Визначають психологічний портрет волонтерів в адаптивному спорті. Характеризують специфіку діяльності волонтерів в адаптивному спорті, основні принципи тренувальної та змагальної діяльності спортсменів різних нозологій та особливостей розвитку адаптивного спорту через волонтерську діяльність, що, зі свого боку, слугуватиме підготовці більшої кількості кваліфікованих фахівців, готових працювати з особами з інвалідністю. Навчатися встановлювати контакти із суб'єктами волонтерської діяльності (спортсменами з інвалідністю, їх батьками, тренерами, організаторами, ветеранами війни тощо).

Отже, спираючись на міжнародний і національний досвід з підготовки волонтерів, ми розробили програму факультативного курсу «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті», яка адаптована до вимог сьогодення. Найширшою цільовою групою курсу є сучасне студентство, а це молодь із кліповим мисленням, яка сприймає світ через короткі яскраві образи, схеми, відео, картинки, тому в підготовці програми враховано цю тенденцію та закладено використання сучасних інформаційних технологій, які сприятимуть кращому засвоєнню та сприйняттю інформації студентами та в майбутньому використанню цих знань в освітній, науковій і професійній діяльності.

Програму факультативного курсу «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті» адаптовано і впроваджено в практику діяльності ГО «Спеціальна Олімпіада України» під час організації курсів підвищення кваліфікації для тренерів, педагогів і здобувачів освіти в різних освітніх закладах, реабілітологів, функціонерів, менеджерів та інших спеціалістів спортивних державних і громадських організацій, зацікавлених осіб під назвою «Пізнай світ волонтерства в русі Спеціальних Олімпіад».

Елементи факультативного курсу також були використані під час викладання дисципліни «Адаптивний спорт» на кафедрі професійного, неолімпійського й адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Крім того, за матеріалами факультативного курсу підготовлено та затверджено програму вибіркової дисципліни «Волонтерство в адаптивному спорті» для здобувачів

освіти Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Перевагами розробленої програми є те, що вперше: підготовлено комплексну програму підготовки волонтерів в адаптивному спорті; висвітлено питання встановлення комунікації із суб'єктами волонтерської діяльності, а саме спортсменами з інвалідністю, їх батьками, спортсменами – ветеранами війни, тренерами, організаторами тощо; представлені матеріали щодо вивчення та відпрацювання техніки надання першої медичної допомоги під час волонтерської діяльності в адаптивному спорті; доповнено й узагальнено сучасні методи мотивації, рекрутингу, навчання та супроводу волонтерів для адаптивного спорту; доповнено й осучаснено соціально-гуманістичну цінність волонтерської діяльності в спорті.

З метою визначення актуальності, доцільності й ефективності розробленої програми факультативного курсу «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті» проведено експертне оцінювання. У дослідженні взяли участь 15 експертів із 8 закладів вищої освіти України, що спеціалізуються на підготовці фахівців у сфері фізичної культури і спорту (Національний університет фізичного виховання та спорту України; Харківська державна академія фізичної культури; Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту; Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського; Волинський національний університет імені Лесі Українки; Київський національний університет імені Тараса Шевченка; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка). Серед експертів, які взяли участь в оцінюванні, 66,7% становили жінки, а 33,3% – чоловіки. Усі експерти мали науковий ступінь, а їхній середній стаж роботи у ЗВО, що готують фахівців для сфери фізичної культури і спорту, становив $22,4 \pm 9,2$ року. Результати аналізу експертних оцінок свідчать, що респонденти високо оцінили розроблену програму факультативного курсу «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті» та підтвердили її актуальність і необхідність упровадження в практичну діяльність.

Результати експертного оцінювання ($n = 15$) за 5-бальною шкалою свідчать, що всі показники оцінено високо ($\min = 4,6$; $\max = 5$). Непараметричний критерій Фрідмана

($N = 23,89$; $df = 14$; $p = 0,047$) виявив статистично значущу різницю між показниками, що дає змогу ранжувати їх та визначити пріоритетні напрями для подальшого розвитку програми.

Експерти оцінили три ключові показники з максимальною оцінкою (5 балів): актуальність розробки, доцільність використання програми та загальну оцінку. Отримані результати свідчать про те, що програма є актуальною, повністю відповідає поставленій меті та завданням, а також орієнтована на ефективне впровадження в освітню та практичну діяльність (рис. 1).

Також високу оцінку ($4,93 \pm 0,06$ бала) експерти поставили за відповідність назви змісту програми та суті досліджуваної проблеми, підтвердили, що зміст програми

дає змогу реалізувати мету та завдання досліджуваної проблеми і програма зручна в користуванні (не потребує значних зусиль, тривалого часу, спеціального обладнання тощо). Такі показники, як коректність (правдивість, однозначність, несуперечливість інформації), оптимальність (відповідність викликам сьогодення), чіткість і зрозумілість (не виникало непорозуміння з окремими питаннями), практична значущість (отримана програма знайде застосування на практиці), отримали по $4,86 \pm 0,35$ бала.

Наукову значущість (отримана програма може слугувати інструментом для наукових досліджень), інформативність програми для сфери фізичної культури і спорту також оцінено в $4,86 \pm 0,35$ бала. Високо оцінено й оригінальність розробки – $4,8 \pm 0,41$ бала.

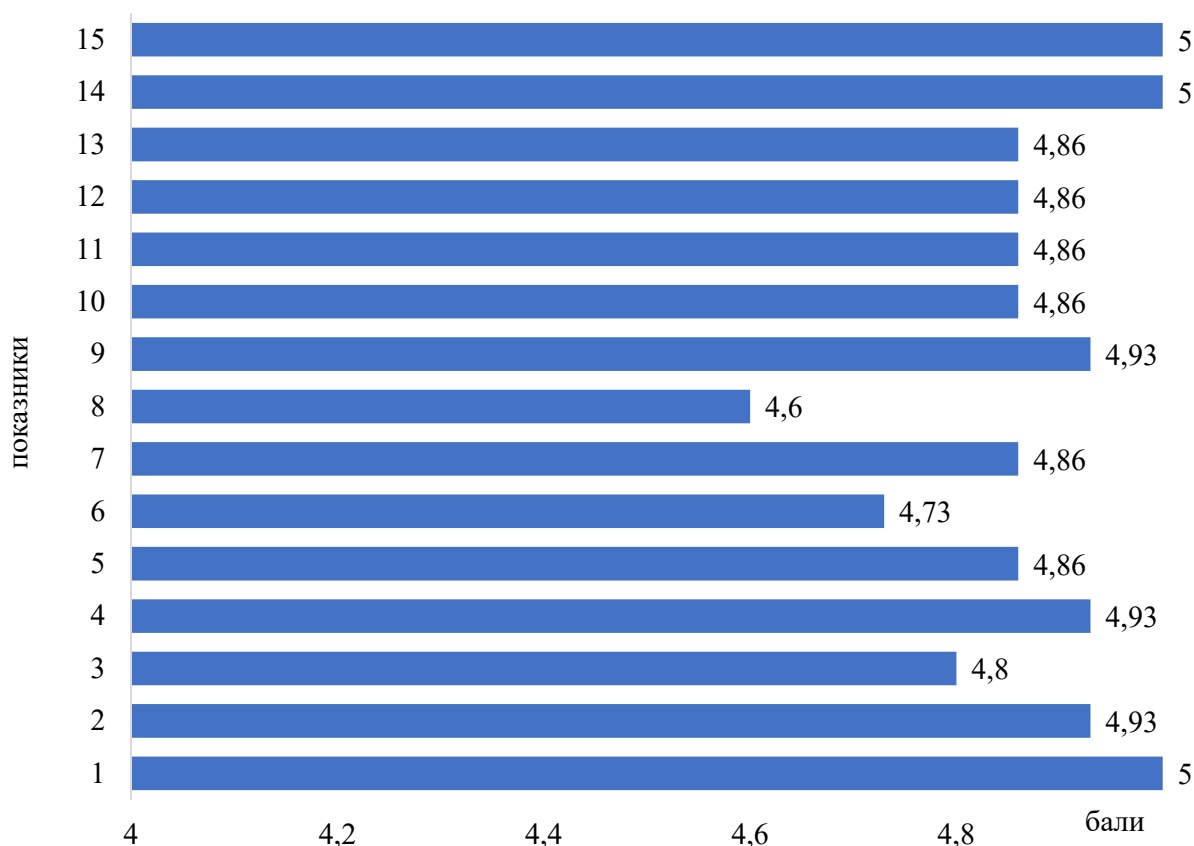

Рисунок 1 – Результати оцінки експертами розробленої програми факультативного курсу «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті»

Примітка 1 – актуальність програми.

Примітка 2 – відповідність назви змісту програми та суті досліджуваної проблеми.

Примітка 3 – новизна, оригінальність програми.

Примітка 4 – зміст програми дає змогу реалізувати мету та завдання досліджуваної проблеми.

Примітка 5 – коректність (правдивість, однозначність, несуперечливість інформації).

Примітка 6 – простота, доступність (для студентів, викладачів).

Примітка 7 – оптимальність (відповідність викликам сьогодення).

Примітка 8 – лаконічність (непереобтяженість).

Примітка 9 – зручність у користуванні (не потребує значних зусиль, тривалого часу, спеціального обладнання тощо).

Примітка 10 – чіткість і зрозумілість (не виникало непорозуміння з окремими питаннями).

Примітка 11 – практична значущість (отримана програма знайде застосування на практиці).

Примітка 12 – наукова значущість (отримана програма може слугувати інструментом для наукових досліджень).

Примітка 13 – інформативність програми для сфери фізичної культури і спорту.

Примітка 14 – доцільність використання в освітній, науковій і спортивній діяльності.

Примітка 15 – загальна оцінка.

Найнижче експерти оцінили такі параметри, як простота, доступність (для студентів, викладачів) ($4,73 \pm 0,45$ бала) та лаконічність (непереобтяженість) ($4,6 \pm 0,5$ бала). Варто при цьому зазначити, що ці відносно найгірші оцінки все ж таки були високими, що доводить ефективність застосування розробленої програми.

Таким чином, доведено, що розроблена програма факультативного курсу «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті» є новою, оригінальною і актуальною розробкою, що має високу наукову та практичну значущість, є ефективним інструментарієм, який відрізняється високою інформативністю, коректністю й наочністю результатів. Її доцільно застосовувати як у практиці підготовки молодих фахівців, так і для досвідчених. Представлена програма рекомендована до застосування як в освітній, так і в практичній та науковій діяльності.

Висновки:

1. Проведений аналіз сучасних науково-методичних джерел показав, що питання підготовки волонтерів в адаптивному спорті в Україні залишається недостатньо розробленим, тоді як більшість існуючих програм стосуються спортивного волонтерства загалом і не враховують специфіки роботи з особами з інвалідністю. Вітчизняний і зарубіжний досвід підтверджує доцільність інтеграції теоретичних знань і практичних навичок у систему підготовки волонтерів, однак потребує подальшого вдосконалення та адаптації до сучасних умов.

2. На основі проведеного дослідження розроблено програму факультативного курсу «Пізнай світ волонтерства в адаптивному спорті», яка поєднує теоретичні та практичні модулі та спрямована на формування професійних, соціально-гуманістичних і організаційних компетентностей майбутніх волонтерів. Результати експертного оцінювання засвідчили високу актуальність, доцільність і ефективність програми для впровадження в систему підготовки фахівців у сфері фізичної культури і спорту. Запропонована програма має подвійне значення: по-перше, вона забезпечує систематизацію та оновлення наявних методичних підходів до підготовки волонтерів у спорті, по-друге – створює умови для розвитку нової генерації волонтерів, здатних працювати у сфері адаптивного спорту, сприяючи соціальній інтеграції осіб з інвалідністю та зміцненню гуманістичних засад сучасного суспільства.

Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на інтеграцію цифрових освітніх технологій, моделювання практичних ситуацій, розробку спеціалізованих модулів для роботи з різними нозологіями та поглиблене вивчення міжнародного досвіду. Це дасть можливість сформувати більш гнучку, інноваційну й ефективну систему підготовки волонтерів для адаптивного спорту в Україні.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

- Бондар А. С., Петренко І. В., Томенко О. А. Сучасні тенденції управління фізичною культурою і спортом в Україні. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2021. С. 57–63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snsnv_2021_6_11.
- Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ, 2021. 164 с.
- Бондаренко З., Журавель Т., Лях Т. Менеджмент волонтерських груп від А до Я. Київ : Версо-04, 2012. 281 с.
- Горелов Д. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналітична доповідь. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. 36 с.
- Журавель Т., Лях Т., Пуха К., Янковець В. Менеджмент волонтерських програм : посібник для підготовки менеджерів волонтерських програм / ред. Т. Сила, Т. Лях. Київ : ФОП Буря О. Д., 2020. 174 с.
- Калениченко Р. Волонтерство в соціальній роботі : навч. посіб. Київ : КиМУ, 2008. 86 с.
- Когут І., Степанюк О. Організаційно-методичні особливості реалізації спортивної волонтерської діяльності в освітніх закладах України та світу. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 2. С. 71–75. DOI: 10.32652/tmfvs.2022.2.71-75.
- Когут І., Степанюк О. Соціально-гуманістична спрямованість волонтерської діяльності в адаптивному спорті. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2021. № 1. С. 82–87. DOI: 10.32652/tmfvs.2021.1.82-87.
- Когут І., Степанюк О. Реалізація волонтерської діяльності в різних напрямках спорту. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 4. С. 78–84. DOI: 10.32652/tmfvs.2022.4.78-84.
- Крамаренко Т. Г. Методи математичної статистики в наукових дослідженнях. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. <https://doi.org/10.31812/0564/1501>.
- Левків В., Макуц Т. Характеристика спортивного волонтерства як різновиду волонтерської діяльності. *Спортивна наука України*. 2013. № 5. С. 33–37.
- Мазур Н., Целюх Я. Тенденції та мотиви розвитку волонтерства в Україні. *Вісник Національного університету водного господарства та інженерії природокористування*. 2020. Т. 4, № 92. С. 177–185. DOI: 10.31713/ve4202017.
- Міжнародна організація Спеціальних Олімпіад. URL: <https://www.specialolympics.org/> (дата звернення: 12.09.2021).
- Онлайн платформа «На УРОК». URL: <https://naurok.com.ua/trening-z-osnov-volontersko-diyalnosti-dobro-diy-dobro-tvori-do-lyudey-z-dobrom-idi-57083.html> (дата звернення: 15.11.2023).
- Офіційний вебпортал Міністерства молоді і спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/news/vidbuvsia-vseukrainskyi-treninh-z-metoiu-pidhotovky-predstavnykiv-orhanizatsii-shcho-zaluchaiut-do-svoiei-diyalnosti-volonterv> (дата звернення: 14.11.2023).
- Офіційний вебпортал Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 15.11.2023).
- Петренко І. Організаційно-методичні основи удосконалення підготовки спортивних волонтерів в системі проведення змагань : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01. Харків, 2018. 271 с.
- Степанюк О., Когут І. Сутність волонтерської діяльності в адаптивному спорті. *Sport science spectrum*. 2024. № 2. С. 110–120. DOI: 10.32782/spectrum/2024-2-15.
- Степанюк О., Когут І. Сучасні тенденції розвитку спортивного волонтерства. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 3. С. 102–107. DOI: 10.32652/tmfvs.2022.3.102-107.
- Erasmus + Sport URL: <https://erasmusplus.org.ua/news/tag/sport-sport/> (accessed: 11.01.2024).
- EUSA Volunteer Programme. URL: https://www.plowshare.org/volunteer-2024?gad_source=1 (accessed: 19.11.2023).
- Galindo-Kuhn R., Guzey R.M. The volunteer satisfaction index. *Journal of Social Service Research*. 2008. Vol. 28, No. 1. P. 45–68. DOI: 10.1300/j079v28n01_03.
- Handbook for Volunteer Sport Ambassadors. URL: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/c6c9e675-052c-456c-ab89-6e67bc93c9d6/Guidelines_for_Sya_volunteers.pdf (accessed: 13.12.2023).
- Hay B.W. Volunteering in Sport: Exploring Personal and Social Development among College Students. *Journal of Sport and Social Issues*. 2016. 282 p.
- Hayton J., Blundell M. Exploring the relationship between social class and sport event volunteering. *Sport Management Review*. 2020. DOI: 10.1016/j.smr.2020.06.002.

26. Steinbach D., Guett M., Freytag G. Training 4 volunteers: mapping strategies and good practices of human resource development for volunteers in sport organizations in Europe. Leadership Academy of the German Olympic Sports Confederation, 2012. 69 p.
27. Training for club and association. URL: <https://sportscommunity.com.au/our-services/training-for-volunteers/> (accessed: 17.11.2023).
28. World Games – sportowe emocje. URL: <http://worldgames2017.pl/> (accessed: 22.12.2024).

REFERENCES

1. Bondar, A.S., Petrenko, I.V., Tomenko, O.A. (2021). Suchasni tendentsii upravlinnia fizychnoiu kulturoiu i sportom v Ukraini [Modern trends in the management of physical culture and sports in Ukraine]. *Slobozhanskyi nauково-sportyvnyi visnyk*, 57–63. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snsnv_2021_6_11.
2. Bondarenko, A., Vdovtsov, Yu. (2021). Posibnyk po roboti z volonteramy [Manual for working with volunteers]. Kyiv. 164 p.
3. Bondarenko, Z., Zhuravel, T., Liakh, T. (2012). Menedzhment volonteryskykh hrup vid A do Ya [Management of volunteer groups from A to Z]. Kyiv: Verso-04. 281 p.
4. Horielov, D. (2015). Volonterskyi rukh: svitovyi dosvid ta ukraïnski hromadianski praktyky: analitychna dopovid [Volunteer movement: world experience and Ukrainian civic practices: analytical report]. Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. 36 p.
5. Zhuravel, T., Liakh, T., Pukha, K., Yankovets, V. (2020). Menedzhment volonteryskykh prohran [Management of volunteer programs]. Posibnyk dlia pidhotovky menedzheriv volonteryskykh prohran. T. Syl'a, T. Liakh (Eds.). Kyiv: FOP Buria O.D. 174 p.
6. Kalenychenko, R. (2008). Volonterstvo v sotsialnii roboti [Volunteering in social work]. Navch. posib. Kyiv: KyMU. 86 p.
7. Kohut, I., Stepaniuk, O. (2022). Orhanizatsiino-metodychni osoblyvosti realizatsii sportyvnoi volonteriskoi diialnosti v osvitynikh zakladakh Ukrainy ta svitu [Organizational and methodological features of the implementation of sports volunteer activities in educational institutions of Ukraine and the world]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, 2, 71–75. DOI: 10.32652/tmfvs.2022.2.71-75.
8. Kohut, I., Stepaniuk, O. (2021). Sotsialno-humanistychna spriamovanist volonteriskoi diialnosti v adaptivnomu sporti [Social and humanistic orientation of volunteer activities in adaptive sports]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, 1, 82–87. DOI: 10.32652/tmfvs.2021.1.82-87.
9. Kohut, I., Stepaniuk, O. (2022). Realizatsiia volonteriskoi diialnosti v riznykh napriamakh sportu [Implementation of volunteer activities in various areas of sports]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, 4, 78–84. DOI: 10.32652/tmfvs.2022.4.78-84.
10. Kramarenko, T.H. (2017). Metody matematychnoi statystyky v naukovykh doslidzhenнях [Methods of mathematical statistics in scientific research]. Kyiv: NPU im. M.P. Drahomanova, Retrieved from: <https://doi.org/10.31812/0564/1501>.
11. Levkiv, V., Makuts, T. (2013). Kharakterystyka sportyvnoho volonterstva yak riznovydu volonteriskoi diialnosti [Characteristics of sports volunteering as a type of volunteer activity]. *Sportyvna nauka Ukrainy*, 5, 33–37.
12. Mazur, N., Tseliukh, Ya. (2020). Tendentsii ta motyvy rozvytku volonterstva v Ukraini [Trends and motives for the development of volunteering in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta inzhenerii pryrodokorystuvannia*, 4 (92), 177–185. DOI: 10.31713/ve4202017.
13. Mizhnarodna orhanizatsiia Spetsialnykh Olimpiad [International Organization of Special Olympics]. Retrieved from: <https://www.specialolympics.org/> (accessed: 12.09.2021).
14. Onlain platforma “Na UROK” [Online platform “Na UROK”]. Retrieved from: <https://naurok.com.ua/trening-z-osnov-volontersko-diyalnosti-dobro-diy-dobro-tvori-do-lyudey-z-dobrom-idi-57083.html> (accessed: 15.11.2023).
15. Ofitsiyni vebportal Ministerstva molodi i sportu Ukrainy [Official web portal of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine]. Retrieved from: <https://mms.gov.ua/news/vidbuvsia-vseukrainskyi-treninh-z-metoiu-pidhotovky-predstavnykiv-orhanizatsii-shcho-zaluchaiut-do-svoiei-diyalnosti-volonterv> (accessed: 14.11.2023).
16. Ofitsiyni vebportal Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [Official web portal of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/> (accessed: 15.11.2023).
17. Petrenko, I. (2018). Orhanizatsiino-metodychni osnovy udoskonalennia pidhotovky sportyvnykh volonterv v systemi provedennia zmahan [Organizational and methodological foundations for improving the training of sports volunteers in the system of conducting competitions]. *Candidate's thesis*. Kharkiv. 271 p.
18. Stepaniuk, O., Kohut, I. (2024). Sutnist volonteriskoi diialnosti v adaptivnomu sporti [The essence of volunteering in adaptive sports]. *Sport Science Spectrum*, 2, 110–120. DOI: 10.32782/spectrum/2024-2-15.
19. Stepaniuk, O., Kohut, I. (2022). Suchasni tendentsii rozvytku sportyvnoho volonterstva [Modern trends in the development of sports volunteering]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, 3, 102–107. DOI: 10.32652/tmfvs.2022.3.102-107.
20. Erasmus + Sport. Retrieved from: <https://erasmusplus.org.ua/news/tag/sport-sport/> (accessed: 11.01.2024).
21. EUSA Volunteer Programme. Retrieved from: https://www.plowshare.org/volunteer-2024?gad_source=1 (accessed: 19.11.2023).
22. Galindo-Kuhn, R., Guzley, R.M. (2008). The volunteer satisfaction index. *Journal of Social Service Research*, 28 (1), 45–68. DOI: 10.1300/j079v28n01_03.
23. Handbook for Volunteer Sport Ambassadors. Retrieved from: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/c6c9e675-052c-456c-ab89-6e67bc93c9d6/Guidelines_for_Sya_volunteers.pdf (accessed: 13.12.2023).
24. Hay, B.W. (2016). Volunteering in Sport: Exploring Personal and Social Development among College Students. *Journal of Sport and Social Issues*. 282 p.
25. Hayton, J., Blundell, M. (2020). Exploring the relationship between social class and sport event volunteering. *Sport Management Review*. DOI: 10.1016/j.smr.2020.06.002.
26. Steinbach, D., Guett, M., Freytag, G. (2012). Training 4 volunteers: mapping strategies and good practices of human resource development for volunteers in sport organizations in Europe. Leadership Academy of the German Olympic Sports Confederation, 69 p.
27. Training for club and association volunteers. Retrieved from: <https://sportscommunity.com.au/our-services/training-for-volunteers/> (accessed: 17.11.2023).
28. World Games – sportowe emocje. Retrieved from: <http://worldgames2017.pl/> (accessed: 22.12.2024).

Дата надходження статті: 28.06.2025

Дата прийняття статті: 28.08.2025

Опубліковано: 30.09.2025